

Рекомендації до вивчення

навчального курсу **“Полагоджуючи з недавнім минулим: національна пам'ять і посткомуністичний перехід у Центрально-Східній Європі”**. Дисципліна викладається для студентів I курсу магістерської програми в другому семестрі обсягом 120 годин (**4 кредити**), з них 36 годин – лекційні, 84 години – самостійна робота. Курс закінчується іспитом.

Мета і завдання курсу: Політика пам'яті – відносно нова, але популярна дисципліна в сучасній гуманітаристиці. Тема пам'яті особливо актуальна для перехідних суспільств, постімперських і посткомуністичних. Запропонований курс має на меті засвоєння студентами теоретичних знань, фактичного матеріалу у сфері сучасної меморіальної парадигми. На основі лекційного курсу, а також самостійної роботи з науковою літературою студенти познайомляться з виникненням та еволюцією memory studies, основними поняттями і термінами, пов'язаними з вивченням пам'яті; з досвідом політики пам'яті в Центральній та Східній Європі, зокрема з особливостями підходів до проблем пам'яті, історичної політики в Україні та її сусідів.

Система контролю знань та умови складання іспиту. Оцінювання студентів здійснюється на основі модульно-рейтингової системи за шкалою від 0 до 100 балів. Рейтингова оцінка знань студентів з курсу визначається за сумою балів, набраних студентами за підсумком роботи в семестрі (50 балів), та балами, отриманими на іспиті (50 балів).

Лекції: Передбачають проблемно-тематичний виклад навчального матеріалу.

Модульний контроль: Упродовж семестру студенти виконують два контрольних завдання: письмове реферування наукової статті, розділу монографії (**Т. 1-2, 20 балів**) та практичну роботу у формі презентації (**Т. 3-5, 30 балів**). Якщо за результатами модульно-рейтингового контролю студент/студентка отримають менше **21 балу**, то вони не будуть допущені до іспиту. Такі студенти мають змогу скласти іспит за талоном № 2, але для цього повинні виконати передбачене кафедрою завдання.

Іспит: На письмовий іспит буде винесено два питання по 25 балів кожне; перше питання – теоретичного характеру, друге – з проблем пам'яті в країнах Центральної та Східної Європи.

Змістовий модуль 1. Memory studies: історичний та інтелектуальний контекст

Тема 1. Як пам'ятають суспільства: засади колективної пам'яті. Суспільно-історичні та інтелектуальні передумови виникнення memory studies. Теоретики пам'яті. М. Галбвакс, поняття “колективної пам'яті”. П. Нора, “місця пам'яті”. Я. та А. Ассман, теорія культурної та комунікативної пам'яті. П. Коннертон, концепція “пам'яті-звички”. Меморіальний поворот в історіографії.

Тема 2. Історична пам'ять та історична політика в Західній Європі. Інтеграційні процеси в Європі. Формування “європейської ідентичності”. Творення “загальноєвропейського” історичного наративу та наративів “місць пам'яті”. Голокост як універсальна транснаціональна форма колективної / історичної пам'яті. “Західноєвропейська” та “східноєвропейська” моделі історичної пам'яті: взаємодія чи конфлікт?

Завдання на самостійну роботу:

Реферування (з елементами рецензії) наукової статті, розділу монографії
(20 балів)

Орієнтовна схема реферування наукової публікації (з елементами рецензії):

- повний бібліографічний опис публікації (подається на титульній сторінці);
- актуальність теми (обґрунтування Автора/Авторки, Ваше бачення);
- наявність мети і завдань публікації;
- методологічні підходи Автора/Авторки, обсяг залученої ним наукової літератури та джерел (Ваше ставлення);
- глибина висвітлення основних завдань публікації, обґрунтованість авторських висновків (Ваша оцінка);
- перспективність теми публікації (Ваше бачення);
- інші Ваші міркування.

Змістовий модуль 2. Історична пам'ять та історична політика в Центрально-Східній Європі

Тема 3. Історична політика та комеморативні практики. “Травма комунізму” і пошуки нової ідентичності в країнах Центрально-Східної Європи.

Державна політика пам'яті. Меморіальні закони. Державні свята. Меморіальні комплекси, музеї, пам'ятники.

Тема 4. Історична освіта як складова історичної політики. Національні історичні наративи. Історична політика і навчальна література з історії. Шкільні програми та шкільні підручники з історії. Шкільні підручники з історії як поле битви у “війнах пам'яті”.

Тема 5. Історична пам'ять і медіа. Медіатизація пам'яті. Професійний історик та історичний кінематограф. Історик на телебаченні. Історичні сайти та форуми. Історики і соціальні мережі.

Завдання на самостійну роботу:

Письмова робота, присвячена напрямам, формам, інструментам історичної політики в країнах Центральної й Східної Європи: Україна, Польща, Росія, країни Балтії, Білорусь, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія та інші країни регіону (форма – довільна, 30 балів)

Питання на іспит

- Концепція колективної пам'яті М. Галбвакса. Соціальні рамки пам'яті.
- Концепція місць пам'яті П. Нора.
- Ян та Алейда Ассман про культурну пам'ять.
- Меморіальний поворот в історіографії.
- Memory studies у Центральній та Східній Європи.
- Історія і пам'ять.
- Історія і політика: конфлікт інтерпретацій.
- Історична політика: виникнення, методи, інститути.
- Політика пам'яті в епоху мас-медіа і глобалізації.
- Меморіальні закони і пам'ятні дати як інструменти політики пам'яті.
- Кіно і телебачення в конструюванні уявлень про минуле.
- Музеї й репрезентація минулого.
- Підручник з історії та професійна наука.
- Шкільні підручники з історії як поле битви у війнах пам'яті в Україні, Росії та Білорусі.
- Пам'ять про Другу світову війну в історичній політиці країн Центральної та Східної Європи.
- Травма комунізму: пам'ять в посткомуністичній Польщі.
- Польсько-українсько-російські конфлікти в пам'яті про Другу світову війну.
- Пошук національної пам'яті: історична політика в Чеській Республіці.
- Чесько-словацькі відносини кризь перспективу пам'яті.
- Національна ідентичність і посткомуністична трансформація в Угорщині.

Вибрана бібліографія

Методична література

Полагоджуючи з недавнім минулим: національна пам'ять і посткомуністичний перехід в Центрально-Східній Європі. Проспект навчального курсу. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017.

Теоретична література

Ассман А. Простори спогаду. Форми і трансформації культурної пам'яті / ман; пер. з англ. – К.: Ніка-Центр, 2012.

Винайдення традиції / За ред. Е. Гобсбаума і Т. Рейнджера; пер. з англ. – К.: Ніка-Центр, 2005.

Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. – К.: Ніка-Центр, 2013.

Ле Гофф Ж. История и память / пер. с франц. – М.: РОССПЭН, 2013.

Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з франц. – К.: Кліо, 2014.

Хальбвакс М. Коллективная и историческая память // Неприкосновенный запас. – 2005. – №2-3.

Статті в спеціальних випусках періодичних наукових видань

АРХЭ: Проблемы исторической памяти и исторической политики. – Минск, 2013. – №2.

Схід–Захід: Історична пам'ять і тоталітаризм: досвід Центрально-Східної Європи. – Харків, 2009. – Вип. 13–14.

Україна модерна: Пам'ять як поле змагань. – Київ–Львів, 2009. – Вип. 4 (15).

Pro et Contra: Историческая политика. – М., 2009. – №3–4.

Збірники статей та колективні монографії

Історик і Влада. Кол. монографія / Відп. редактор В. Смолій; наук. кер. проекту І. Колесник. – К.: Інститут історії НАН України, 2016.

Империя и нация в зеркале исторической памяти / Ред-сост. И. Герасимов, М. Могильнер, А. Семенов. – М.: НЛО, 2011.

Историческая политика в XXI веке / Под ред. А. Миллера, М. Липман. – М.: НЛО, 2012.

Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід / За заг. ред. Ю. Шаповала. – К.: ІШЕД, 2013.

Національна та історична пам'ять: Зб. наукових праць. – К., 2011–2013. – Вип. 1–9.

Национальные истории в советском и постсоветских государствах / Под ред. К. Аймермахера, Г. Бордюгова. – М.: Фонд Ф. Науманна, АИРО-XX, 2003.

Феномен прошлого / Ред. И. М. Савельева, А. В. Полетаев. – М.: ГУ–ВШЭ, 2005.

Монографії, статті

Касьянов Г. Past continuous: історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. – К.: Laurus, Антропос-Логос-Фільм, 2018.

Киридон А. Гетеротопії пам'яті: Теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті. – К.: Ніка-Центр, 2016.

Копосов Н. Память строгого режима: История и политика в России. – М.: НЛО, 2011.

Ластовский А. Специфика исторической памяти в Беларуси: между советским прошлым и национальной перспективой // Вестник общественного мнения. – 2009. – №4.

Маклюк О. М. Історична пам'ять та політика пам'яті в умовах трансформації Центрально-Східної Європи // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету . – 2011.– Вип. XXX.

Малинова О. Ю. Актуальное прошлое: Символическая политика властвующей элиты и дилеммы российской идентичности. – М.: РОССПЭН, 2015.

Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. – К.: ІСД, 2012.

Портнов А. Історії для домашнього вжитку: Есеї про польсько-російсько-український трикутник пам'яті. – К.: Критика, 2013.

Стриек Т. Невловні категорії. Нариси про гуманітаристику, історію і політику в сучасних Україні, Польщі та Росії / пер. польск. – К. Ніка-Центр, 2015.

Berger S., Conrad C. The Past as History. National Identity and Historical Consciousness in Modern Europe. Palgrave Macmillan, 2015.

Blacker U., Ettinger A., Fedor J. Memory and Theory in Eastern Europe. Palgrave Macmillan, 2013.

Інформаційні ресурси

Інститут національної пам'яті, Польща, офіційний сайт: <http://ipn.gov.pl>

Інститут дослідження тоталітарних режимів, Чеська Республіка, офіційний сайт: <http://www.ustrcr.cz>

Інститут національної пам'яті, Словачка Республіка, офіційний сайт: <http://upn.gov.sk>

Комітет національної пам'яті, Угорщина, офіційний сайт: <https://www.neb.hu>

Український Інститут національної пам'яті, офіційний сайт: <http://memory.gov.ua>